

PILAR RAHOLA MARIONA

Columna

PILAR RAHOLA
MARIONA

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PUBLICADA ORIGINALMENT L'OCTUBRE DEL 2014
PRIMERA EDICIÓ EN AQUEST SEGELL: MARÇ DEL 2021
© PILAR RAHOLA, 2014, 2021
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2763-0
DIPÒSIT LEGAL: B. 2.143-2021
FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62

www.columnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Índex

La família de la Mariona.	II
PREÀMBUL EN NEGRE (JUNY DEL 1845)	
Un jardí de flors	17
L'HORA LLUMINOSA (1824)	
El monjo guerrer.	23
La coca de panses i llardons	53
El pa i la sal.	66
L'HORA FOSCA (1845)	
Els mals astrucs	83
El poema ferit	113
El cisell de foc	123
Quatre-cents vuitanta-set	139
Visquin els furs catalans!.	152
A casa d'un penjat no s'ha d'anomenar la forca.	165

L'HORA GRANADA (1870)

Dies al mas	181
Camí de ferro	221
Cauen les muralles	236
El robatori de la reina	255
Crema gràcia	271

EPÍLEG

Els falciots	295
------------------------	-----

El monjo guerrer

La cantava sovint... «Ai noies del Rosselló, bé plorareu de tristesa, / vos han presos els galants i els han fets anar a la guerra». I aleshores, com si li anés la vida, repetia alegre l'estrofa: «No hi ha lliri sense flor ni rosa sense poncella. / Ni nina sense galant ni barco sense bandera».

La *Cançó del setge de Roses* l'emocionava. L'havia après de l'avi, que l'havia après del seu avi, i, ell, del seu, que eren gent de l'Empordà. Era una cançoneta d'amor i de guerra, de l'època en què els segadors es revoltaren i feren la guerra als castellans, i sempre li provocava una nostàlgia dolça, com si ella estigués protegida del dolor d'aquelles noies que la cançoneta evocava. Se sentia tan feliç que res no la podia ferir, i, mentre anava taral·lejant «no hi ha lliri sense flor ni rosa sense poncella», imaginava que l'Albert era un heroi que pujava pels murs de la fortalesa i feia caure les defenses i així els catalans entraven victoriosos, i ella l'esperava com si fos una princesa de l'antigor. Aquells cabells tan daurats, tan se-

dosos, d'on els havia tret, l'Albert? «D'algun tinent dels Àustria que lluitava contra el Borbó i feia malifetes amb les noies catalanes», li deia ell, amb la mirada maliciosa que sempre la feia enrojolar. I era així, amb el seu dolç esguard d'ulls blaus intensos i les seves riallades de nen petit, com l'Albert l'havia guanyada per sempre.

De petita, la idea de l'amor l'obsedia, i quan preguntava a la mare com era sentir-se enamorada, la mare se la treia del damunt, «no em destorbis amb ximpleries, Mariona, que no veus que tinc feina?», i mai no va aconseguir que li respongués. Després, a l'hora de sopar, fitava en silenci els pares i no sabia trobar-hi cap gest, cap paraula que li revelés l'essència de l'amor. «No s'estimen?», es preguntava inquieta al llit. Però després els veia tranquils, respectuosos l'un amb l'altra, i aleshores es deia que l'amor devia ser com la vida, que anava fent sense massa soroll. Tanmateix, quan l'Albert li va esberlar la pau i la va revoltar per dins, i a les nits no dormia pensant en ell, i tremolava tota quan l'havia de veure, i si es mirava al mirall es trobava la noia més bonica del món, perquè l'Albert l'havia triada; quan tot allò va passar, va saber que l'amor era un verí dolç, que xuclava la pau però omplia de passió la vida. En aquells primers temps de festeig, amb la tieta Júlia que els aguantava l'espelma, cada gest era un univers de subtileses; cada esguard, una gramàtica sencera. I així va aprendre a parlar l'idioma de l'amor, espantada i decidida, tan intensament feliç que a les nits tenia por que el cor li saltés del cos, de tant que li bategava. Un dia va preguntar a la mare si allò podia passar, si el cor podia esclatar d'amor, i la mare va riure tant que la va deixar mig avergonyida.

Des que tenia tretze anys, cada dia anava a casa de la senyora Morset a fer de noia de companyia, tant al casalot de la Rambla de Barcelona, a tocar del palau de la virreina Amat, com a la gran torre de Gràcia. Així l'hi havia dit la majordoma dels Morset, la senyora Emília, a la mare quan va llogar la Mariona: «No necessitem una minyona, ja tenim totes les necessàries. El que ens cal és una jove de bon veure, que faci companyia a la senyora Morset, però que sàpiga no destorbar. I la Mariona és molt bonica, petitona, però bonica, i sembla una noia prudent. M'ha parlat molt bé de vostè, senyora Maria, la majordoma de can Trilla, i per això suposo que ha educat bé la filla. Perquè, senyora Maria, aquesta és una gran casa, i a les cases de bé no hi entra qualsevol a servir». I era cert, que no hi entrava qualsevol a servir, i també que la Mariona era petitona, però molt bonica i prudent, i, a més, sabia una mica de llegir i escriure, perquè l'avi Eulogi l'havia ensenyada, i així va ser com va entrar a fer de dama de companyia. La senyora Morset era molt amiga dels senyors Trilla, sobretot de la senyora Àgata, amb qui sovint passava les tardes, i les majordomes de les dues cases tenien un tracte habitual. I com que la Maria havia treballat a can Trilla i hi havia deixat una bona imatge, tot va anar rodant. «T'agradarà aquesta noieta», li va dir la majordoma dels Trilla. «És més alegre que la mare, que és una mica esquerpa, però sembla igual de responsable. Són gent de bé. I la noia és una noia molt formosa. A la senyora Morset no li farà lleig passejar amb ella».

Fou així com començaren les seves tardes a les cases dels Morset, a l'hivern dins de muralles, i al bon temps,

en l'espai conegut i bell de la seva vila de Gràcia. Totes dues eren mansions tan grans que al principi no gosava sortir de les estances on la senyora berenava, i, si l'enviava a cercar alguna cosa, ella se n'allunyava una mica i es posava a plorar, de por d'equivocar-se i entrar on no li demanaven. Per sort, la Rita, que era la cuinera, la va protegir des del primer dia i li va anar calmant els neguits, i, a poc a poc, va deixar de plorar quan temia fer alguna cosa malament.

Emperò mai no va perdre del tot la por, sobretot quan es creuava amb el senyor Morset, que la mirava d'una manera que no era la manera com un home decent mira una noieta, i algunes vegades li deia unes frases, amb aquella mirada que tenia, que la feien estremir, perquè, si bé no les entenia gaire, les entenia prou per saber que aquells no eren els mots que un bon cristià adreçaria a una fadrina. I durant tot el temps que va servir en aquella casa, aquell fou el seu neguit més gran, perquè estava segura que, si no tenia prou cura d'ella mateixa i no es protegia, aquell home li podia fer una mala passada. Per això va dedicar tots els seus esforços a evitar-lo, fitant tothora si el senyor era a casa i si s'hi podia creuar. I quan no podia evitar creuar-s'hi, i la mirava d'aquella manera mentre li deia floretes que no corresponien, la Mariona abaixava la mirada, intentava somriure i fugia de pressa. «El senyor Morset és un home fosc», va dir un dia a l'hora de sopar, però en Quimet, el seu pare, la va tallar en sec...

—Com goses parlar així d'un gran senyor? Que t'ha fet res, que ets una desagraïda, així t'hem educat, que vols portar-nos la deshonra?

—Però pare...

—No hi ha peròs que valguin. Respecta una mica la gran casa que t'ha acollit.

I, sense gosar desobeir el pare, la Mariona va guardar-se les pors que aquell home li produïa. Durant anys va pensar, dia rere dia, que ell l'agafaria per darrere i li faria les coses que els homes foscos poden fer a les fadrines, i que aleshores es perdria per sempre. Però fos perquè Nostra Senyora de Montserrat sempre era amb ella, fos perquè l'atzar li va ser favorable, aquells anys van transcórrer sense que la Mariona patís la mala passada que l'aterria. «A més, tinc la Rita», es deia per calmar-se. «I la Rita és com una mare protectora».

La Rita era una dona grassoneta i riallera, amb unes galtes vermelles que li donaven un aire de nina de porcellana. Parlava amb un català fort que denotava els seus orígens bagencs, i acostumava a refermar les seves paraules amb una variada col·lecció de refranys que adornaven, de manera molt acolorida, les seves converses. La primera vegada que va veure la Mariona, se li va presentar amb una riallada: «Caram, quina nina de porcellana, tan petitona i amb aquesta pell de seda i aquests ulls verds. Tu sí que en faràs, de mal! Com et dius, princeseta?». I després li va donar la mà com si fos una noia fina i li va dir: «Estaràs bé, en aquesta casa. Jo ho sé tot, així que vine'm a demanar quan estiguis perduda». I, sense temps per acomiadar-se'n, se'n va anar tota enriolada. Just quan la Rita es perdia dins d'una cambra, va sentir que deia: «Benvinguda, Mariona, càntir nou fa l'aigua fresca». I una riallada va segellar la conversa.

La Rita va ser molt important per a ella, en aquells

anys a casa dels senyors Morset, i, quan hi pensava, s'adonava que tots els records d'aquella dona tenien a veure amb l'alegria. Reia tothora, i, fins i tot, quan un dia la va veure plorar perquè s'havia mort un cosí que s'estimava molt, a ella li va semblar que era un plor que somreia. «Tan diferent de la senyora Emília!», va dir-se en pensar-hi. La senyora Emília era la majordoma, i es prenia tan seriosament el seu càrrec que semblava que l'havien feta amb cara de dol, com si fos una dona que hagués nascut pòstuma. Quan la Mariona ho explicava a la mare, «és tan trista que em fa venir el plor», la mare s'empipava: «Fes la feina com Déu mana i no cerquis embolics, que a boca tancada no hi entren mosques».

A vegades, les tardes en què la senyora Morset sortia amb les amigues i no la necessitava, la Rita la duia a la cuina, li donava un vaset de mistela i li explicava històries de Manresa. Va ser així com va saber que segles abans hi havia un arquitecte de nom Berenguer de Montagut que havia fet grans obres arreu de Catalunya: «El pont nou és seu, però sobretot va construir la Seu, que és l'orgull de Manresa». I aleshores la Rita li deia que calia conèixer els noms dels arquitectes, perquè l'avi sempre l'avisava que els arquitectes «són els que parlen amb Déu». La Mariona va saber, temps després, que Berenguer de Montagut també havia estat el mestre d'obres de Santa Maria del Mar, aquella església que la feia tremolar, de tan bonica que era. Però no tan sols va saber d'arquitectes, en aquelles converses improvisades, perquè la Rita era una mena de relatora oral de la història, i hi posava tant d'abrandament que a vegades, sobretot si parlava de guerres, la feia estremir. Tam-

bé era molt devota de sant Ignasi de Loiola, que havia estat recollit a Manresa, vivint en una cova durant prop d'un any, abans d'embarcar-se a Terra Santa, i li deia que sant Ignasi era la llum que il·luminava els neguits: «Quan tinguis tanta por que fins i tot t'ofeguis, perquè les pors, Mariona, poden ofegar, aleshores pensa en el santet i totes les pors desapareixeran. És un santet que fa miracles de Déu».

Tanmateix, era quan parlava de les guerres i dels fets tràgics de la seva ciutat que la Rita s'il·luminava, i la Mariona la veia com si fos una d'aquelles dones que, a l'antigor, muntaven a cavall i protagonitzaven grans gestes. Li parlava de les èpoques de la guerra dels Segadors, quan la ciutat va acollir el govern de la Generalitat, i de la Coronela de Manresa, que havia participat en la defensa del setge de Barcelona, en la guerra borbònica: «No ho deus saber, que Manresa tenia l'empara de les Constitucions Catalanes abans que aquell Felip, mal llamp se l'hagi endut a l'infern i els dimoniets li roseguin els ossos eternament!, destrúis els nostres drets, i per això teníem Coroneles, com Barcelona o Tortosa. Manresans de tots els gremis en formaven part, i molts varen morir defensant Barcelona». I en moments com aquells en què recordava els herois caiguts, la Mariona intuïa que la Rita amagava sentiments molt profunds que la feien patir. Com si aquells morts fossin parents seus. També la veia colpida quan parlava dels incendis de Manresa el 1713, en plena guerra de Successió: «El general filipista, l'Armendáriz, que mai no descansi la seva ànima i que els dimonis el burxin pels segles dels segles!, aquell mal cristià va fer cremar més de quaranta

cases de manresans il·lustres, i el foc es va fogallejar i al final es va cremar mitja ciutat. Més de cinc-centes cases, Mariona, totes fetes fum, tot cremat, pobra Manresa!». I quan un dia la Mariona li va preguntar per què parlava d'aquella gent que feia tants anys que era morta, com si fossin familiars seus, la Rita li va respondre: «Perquè si no plorem pels que han mort defensant la nostra terra, vol dir que no la mereixem». I aquell dia la Mariona va tenir la impressió que la Rita s'havia enfadat amb la seva pregunta. «Què fas, badant com si no tinguessis feina?», li va etzibar abans de fer-la fora de la cuina. Quan, a la nit, va pensar en aquella dona i en aquelles històries que li explicava, va tenir la impressió que no sempre entenia la gent gran.

De totes aquelles velles gestes del passat, n'hi va haver una que la va colpir especialment, tal vegada perquè la Rita l'explicava com si fos una rondalla per a nens, interpretava, feia gestos, fins i tot alçava la veu, i ho feia tan bé que la Mariona li va demanar moltes vegades que l'hi tornés a explicar. D'aquella història, la Rita en deia «l'Avalot de les Faves».

—Els ànims s'havien escalfat molt, Mariona, i ja feia dies que, quan els canonges sortien al carrer per qualsevol motiu, ni que fos per assistir als divinals oficis, una munió d'homes i dones i fins i tot de quitxalla els acompanyaven a l'església xiulant-los i renegant i etzibant paraules deshonestes. T'imagines, Mariona, la gent de Manresa dient-ne de ben grosses a tots aquells panxacontents? No els coneixes, els de la meua terra, quan diuen renecs. Vatua, que s'obren les portes de l'infern! Tu no ho saps, perquè ets una noia de ciu-

tat, però quan la pagesia brama, Mariona, la terra tremola.

—Què li passava, senyora Rita, a tota aquella gent, per què estava tan enfadada?

—Deixa'm que t'ho expliqui i ja ho veuràs. La pagesia estava molt enfadada de feia dies amb els canonges, però encara no havia passat res, per bé que tothom sabia que allò podia esclatar. Eren els dies del Corpus i la gent de Manresa volia fer l'octavari, que sempre començava pel barri de Santa Llúcia. Però aquell any, com a senyal de protesta, no volien anar a la Seu, sinó als convents. El problema és que necessitaven els enfustaments, les enramades i tots els estris de l'octavari que estaven desats a casa del canonge Gilabert de la Seu. I, és clar, amb mala cara, varen enfilar cap a la Seu. Però quan el canonge els va veure, va pensar que tots aquells homes volien fer-li mal i va tancar la porta amb forrellats. I ves que aleshores sí que es varen enfadar els pagesos, se sentiren fins i tot escopetades i ja va començar l'avalot. La gent cridava «Visca la terra i muiren los traïdors i muiren los favets!», i varen començar a cremar cases de canonges.

—A cremar convents, Déu me'n guard i la Mare de Déu!

—No eren pas convents, sinó les cases dels canonges. L'avi m'ho explicava quan era petita, perquè el seu pare, el meu besavi, va participar en l'avalot i va ser un heroi de la revolta.

—Però, Déu me'n guard, van matar homes de Déu!

—Vatua, noia, sembles ximpleta. No van matar ningú, només van cremar les cases, perquè tenien raons

molt fondes per estar ben enfadats. Tots varen fugir. Fins i tot l'avi m'explicava que un canonge que es deia Cavall va fugir disfressat de pagès cap a Callús, i els altres corrien tots esperitats per Manresa, cercant refugi. Així va començar la revolta. Va ser llavors quan el meu besavi va formar part del primer avalot, perquè era molt amic d'en Braç de Ferro, que va ser el capitost de la revolta, i amb cinquanta pagesos ben valents, armats amb eines de segar i amb unes canyes que portaven per senyeres alls i cebes i faves enfilades, van passejar per Manresa fent sonar un corn i cridant: «Muirin los favesets, muirin los traïdors, visca la terra!». Ben aviat s'hi van afegir les famílies pageses del barri de les Barreres i els *tremendos* del camp d'Urgell, i fins i tot els del raval de Valldaura, i tots es varen unir als cuireters i blanquers de Sant Marc. Van arribar a ser més de mil persones a la plaça! T'ho imagines, Marionna, més de mil!

Aleshores, talment estigués al bell mig d'una escena èpica, la Rita es posava dempeus, enforquillava uns alls i els brandava aixecant els braços com si fos el penó d'un regiment de soldats. Després s'aturava, mirava cap al sostre amb l'esguard perdut, i, tot fent un esglai, tornava al fil de la història. En aquells moments d'explosió melodramàtica, la Marionna mai no sabia si riure o espantar-se, perquè la Rita dominava com ningú l'art de travessar els límits entre la comèdia i la tragèdia, i en aquelles tardes desvagades la cuina era l'avantsala d'un espectacle que la Marionna vivia amb una intensa excitació. No havia anat mai al teatre, però la Rita li proporcionava unes actuacions dignes del Teatre de la Santa Creu, i, quan tornava a casa, les imatges d'aquells

avalotats armats amb faves i cebes li produïen un garbuix d'emocions que no acabava d'entendre. Només sabia que reia i s'atemia, com si tot allò que semblava de broma no ho fos tant.

—Després —continuava la Rita—, els avalotats van anar cap a la casa de la ciutat, perquè els cavallers estaven a favor dels canonges, i, tot i que els consellers van sortir a calmar-los, no se'n varen sortir. Però ja pots xiular, si l'ase no vol beure, i aquells malnascuts, Marionna, eren enemics del poble, i ni parlar ni escoltar, res no volien. Saps què varen fer? Doncs van sortir en processó, amb el Jesuset crucificat, com si la fe pogués aturar la gent del camp. Però l'avalot va continuar, perquè els pagesos sabien que el bon Jesús estava amb ells i els protegia d'aquells mals cristians.

—I què va passar? Per què van sortir al carrer amb alls i faves? Déu del cel, no havia sentit mai una cosa tan estranya.

—Que no ho saps, tros de quòniam? No deus saber ni qui eren els favets, que en sabeu molt poc, la jove-nalla. Eren els pagesos traïdors que estaven a favor dels canonges i que volien que la pagesia pagués el delme a l'Església. Ja veig per la cara que fas que tampoc no saps què era el delme. Era la desena part de totes les fruites i hortalisses, i del cànem i les cebes i els alls i les faves, tot el que produïen el regadiu i el guaret, de tot en volien un de cada deu, aquells mals cristians de canonges. Volien la suor dels pagesos, el seu esforç, i tot sense fer res, només perquè portaven sotana i remugaven tot lo dia amb els cavallers. Gentussa, que cremin tots a l'infern!

—Rita, que vostè parla d'homes de Déu!

—Déu no hi té res a veure, quan es roba el fruit de la terra a la bona gent que l'ha treballada.

—Però la gent d'Església no és bona?

—No tota, noieta, no tota. Només sant Ignasi, i la Mare de Déu de Montserrat, i també el bon Jesuset, però tots aquells canonges malcarats només volien el fruit de la terra i ofegar els pagesos, i no n'eren, de bons cristians. Fes-me cas, Mariona, que Déu és molt bo, però n'hi ha que parlen en nom d'ell que són molt dolents.

I així la Rita anava teixint la seva història, apujant el to de la veu i exagerant els gestos, en un augment del dramatisme que li produïa un estrany rictus a la cara, com si aquella dona de galtes enrojolades i abundosa humanitat tingués una ombra sinistra.

—Cada dia que passava, la revolta era més important, Mariona. Fins i tot els segadors que segaven pels volts de Manresa es varen afegir a l'avalot. I saps què varen intentar els favets? «Traïdories!», que deia l'avi, traïdories, perquè així eren aquella gent. Uns de la casa de la Ciutat, en Bernat Miralda i en Joan Llucià, varen endur-se els segadors a la barriada de Sant Andreu i allí els volien comprar amb un esmorzar. Un esmorzar, Mariona, un esmorzar! T'ho imagines? Un mos de pa, un got de vi i una costella de carn, i vinga, a abandonar la seva gent! I la majoria de malnascuts ho feren, abandonaren els seus germans. Però la traïdoria més gran havia d'arribar. Els favets varen proposar un acord sobre el delme als avalotats, i ja és ben veritat que a les fosques ningú no hi veu, perquè el van firmar, els pagesos, po-

bra gent, ben enganyats! Com que els pagesos no estaven representats a la Casa de la Ciutat, que només hi havia nobles, cavallers, «ciutadans honrats», menestrals, ja saps, els que remenen l'escudella, però no hi havia cap pagès, doncs els varen ben enredar! Fins i tot sortiren en processó a celebrar-ho, els pobres pagesos. I saps com feren la processó, Marionna?

—Fou la del Corpus?

—No, dona, no diguis renecs! Els pagesos mai no farien servir el sagrat Corpus. No. Varen agafar el canonge Guàrdia i el veguer Codina, els varen asseure en una cadira i, com si fos una desfilada de soldats, varen passejar-los pels carrers de Manresa. Més de dos mil pagesos, Marionna, més de dos mil, bo i celebrant la victòria de l'avalot. Però si gairebé era tot Manresa! I quan van acabar de passejar-los, varen portar el canonge a la Seu i li varen fer dir missa. Després tothom va tornar a casa, convençuts que havien guanyat. Però no era així, perquè els favets havien preparat el seu cos armat i, quan tot estava calm, van caure damunt dels avalotats. Saps què se'ls va acudir? Doncs obligar-los a treballar el dia de Corpus, i, quan els homes varen anar als camps, caigueren damunt d'ells i els varen agafar a tots. Ja ho veus, noia, aquell avalot de la gent del camp va tenir arrancada de cavall i parada de matxo.

Fou així com, en algunes tardes desvagades de principis del 1820, la Marionna va saber que, en l'Avalot de les Faves del 1688, el besavi de la Rita havia lluitat, amb pals plens d'alls i faves i estris de segar, contra el delme que exigia l'Església, i durant dies varen assaltar cases dels favets i dels canonges, calaren foc a mobles i pillar-

ren botigues, fins i tot la carnisseria de la Seu, d'on varen robar més de quaranta moltons. També va saber que un cavaller de la baronia de Callús, Lluís Descatllar, va fer cridar en Lluís Feixes, del mas Feixes de Sant Martí de Torroella, per tal que organitzés homes mercenaris del Bages i del Lluçanès, alhora que feien creure als avalotats que els traurien el delme. La repressió va caure sense pietat, i, mentre la Rita li parlava dels que havien fugit fora muralla i dels que perderen el regadiu o foren condemnats a l'exili de la ciutat, la Mariona va sentir, per primera vegada, una història d'executats.

—Primer varen penjar quatre bons pagesos, pares de família, gent noble. I després, Mariona, en varen penjar quatre més, entre ells el meu besavi i també un sastre que els havia ajudat, i fins i tot una pagesa valenta que era molt coneguda. Vuit nobles manresans, defensors de la terra, varen morir a la forca.

La forca... Se la imaginava tènica, aterridora, com si fos un quadre pintat en negre, i, al bell mig del quadre, el cos inert d'un home penjat, amb les cames balancejant-se, la llengua enfora. Va tenir malsons durant setmanes, des que va sentir per primera vegada la història dels favets. Se li apareixien corrues d'homes amb pals plens d'allis i faves i cebes empaitant canonges amb sotanes, i aleshores algú tirava la creu del bon Jesús a terra, i les dones xisclaven i apareixien els penjats. Un dia que l'àvia Merceneta recosia unes calces a la cuina mentre la mare feia el sopar, i l'avi Eulogi llegia les gasetes, la Mariona va explicar la història de la Rita, i l'àvia va exclamar amb to d'autoritat: «Què m'atabales, amb l'Avalot de les Faves, no cal anar tan lluny, ni a Manresa,

ni fa tants anys, sí, aquí a Barcelona, no en fa ni trenta, vàrem viure els Rebomboris del Pa, allò que sí que va ser un bon avalot!». I amb la seva veu de tro, «és la veu de la gent del Maresme», assegurava divertida, va explicar com el mateix any de la Revolució Francesa la gent de Barcelona va esclatar després que les autoritats augmentessin, per tercera vegada, el preu dels cereals.

—Tot era per les lleis de la gent de Castella, que ens varen obligar a canviar les nostres, i llavors van posar aquells preus tan alçats que van arribar a demanar setanta-vuit rals per quartera. Us imagineu, setanta-vuit rals! El poble volia pagar cinc sous la lliura, que era el que podia pagar, però van arribar a posar a divuit diners la lliura de pa blanc i a catorze el mitjà, i el morè, que no es podia ni menjar de dolent que era, a nou sous. Tres vegades, van apujar els preus. Ningú no podia menjar pa, ningú, només els que podien pastar el pa de tall, i ni aquests. I el poble menut se'n va afartar, perquè no teníem pa a taula, i el govern no parava d'apujar els preus. I, un dissabte a la nit, la gent es va reunir a la zona del carrer de la Bòria i després a la plaça de la Palla, que és on sempre comencem els rebomboris els catalans.

—A la plaça de la Palla?

—Allà mateix, perquè el poble menut, quan està enfadat, cap a la plaça falta gent, com quan allò del Rebombori de la Fadrinalla, de quan el poble menut no va estar conforme d'anar al servei del rei, ni d'acceptar les lleves. Perquè les lleves ja tenen el nom molt ben posat, i tant, perquè ens lleven els fills i els marits, i després ens els tornen morts. I saps què va fer el poble? Doncs va anar a la Seu i va engegar al vol la campana

Honorata, que ja saps que sempre ha tocat a sometent per defensar els catalans. La nostra campana rebel, que Déu la beneeixi!

I Déu la beneïa, si més no en aquella casa, on la campana Honorata formava part de les històries quotidianes que l'àvia Merceneta explicava, amb delit i teatralitat, a una Mariona embadalida que imaginava aquella campana com una donzella guerrera que donava la vida per la seva terra. «La gran Honorata!», repetia l'àvia, mentre l'avi reblava, «gran i noble», i una vegada més la història de la gran campana de la Seu, la primera que va marcar les hores a Barcelona, a finals del segle XIV, i que va ser el toc de sometent durant el setge del 1714, alimentava la imaginació febril de la Mariona, excitada i emocionada per aquella campana que el Borbó havia condemnat a mort. I amb abrondament, l'àvia enfilava el relat...

—Quan tocava l'Honorata, comes ajudeu-me, tot-hom sabia on havia d'anar a defensar la ciutat, cada gremi al seu pany de muralla: que si els adroguers al batalló de la Santíssima Trinitat, que si els cotoners i pelleters a la Immaculada Concepció, que si els sabaters a Santa Eulàlia, i a Santa Madrona els corders de cànem i els candelers de cera, i així tots els oficis del poble, que tot el poble ens defensava. Però quan les bombes filipistes van destruir bona part de la ciutat, una bomba va esclatar damunt de la torre del rellotge i va deixar la campana tan malmesa que no va poder sonar més. I aleshores va començar a repicar la Tomasa, des de l'altra torre. Però quan els catalans perdérem la guerra i el Borbó va entrar a la ciutat, els barcelonins van demanar

de restaurar l'Honorata. I saps què va fer el mal rei? Va dir que tenia el dret de campana i que la podia fondre per fer canons perquè era una campana enemiga, i la va fer baixar de la torre i la va condemnar a mort. I així ho va executar, amb tot el poble menut plorant per la seva campana, que no hi ha hagut poble en el món que estimés més la seva campana com el poble de Barcelona. I aquell mal rei, a l'infern sia, amb el coure de l'Honorata va fer canons que va posar a la Ciutadella, apuntant a la ciutat, per si els catalans tornàvem a les armes. I, saps?, cada dia, a les dues de la tarda, l'hora de la nostra rendició, el Borbó va disposar que la Tomasa toqués a oració del rei, per recordar-nos que érem un poble vençut.

—Però els catalans van salvar l'ànima de l'Honorata, oi, àvia?

Aleshores l'àvia Merceneta li explicava com els mestres que van fer la nova Honorata havien guardat el batall de l'antiga, i com el varen posar a la nova en acte de resistència, perquè quan toqués la nova fos l'ànima de la vella la que realment repiqués: «I aquesta és l'ànima que ara ens toca els quarts, Marioneta, una ànima rebel». En aquest punt, el ritual sempre es repetia amb precisió, l'àvia s'emocionava i se senyava, la mare proferia renecs de desaprovació i la Marioneta se sentia sorpresa i excitada, com si aquella campana fos molt més que coure i història, com si fos una part d'ella mateixa. Després, apartades les emocions de l'Honorata, l'àvia va continuar explicant els Rebomboris del Pa en què havien participat els seus pares.

—El poble va sortir de la plaça de la Palla i va co-

mençar a cremar les barraques del pa i la casa del pastim, començant per la barraca de la Boqueria, i després la munió feu via cap a la fleca municipal, i tant que feu via!, i ves que ho va saquejar tot, cremà el pastim, va agafar el pa i la pasta de coure i també els diners. I després, cames ajudeu-me, cap a les cases dels arrendataris, i també les varen assaltar i en cremaren els mobles. I volien agafar el comte de l'Asalto, que es va escapar cap a la Ciutadella, i així van passar tres dies, que no tan sols protestaven per l'alça del pa, sinó també de la carn i el vi i l'oli.

—El comte de l'Asalto, pobre! No en malparleu, mare! Si els catalans anàvem a linxar el millor de tots ells! Que no escoltes el pare, que sempre en parla bé? No com altres, que només venen a Catalunya a sagnar-nos. Aquest va ajudar a refer el Teatre de la Santa Creu, quan es va cremar, i també va obrir el carrer Nou de la Rambla, que bé que ara podem anar fins a la muralla bo i passejant. I protegia la gent llegida i els estudiants. Un bon home, que els catalans hauríem de recordar amb una mica de respecte. Per això el van treure, perquè no va ser malvat com altres, i no va esclafar el poble menut, quan hi va haver els Rebomboris del Pa. El Borbó aquest d'ara, *El Deseado*, hauria passat per la força mig Barcelona.

—No et diré pas que no sigui així. Però també va fer de les seves, que no n'hi ha ni un d'aquests que sigui un bon cristià. I no em destorbis, que estic explicant a la nena aquell rebombori, que és bo que els jóvens sàpiguen el que hem lluitat els grans, i que així no oblidin qui són.